

1. ÚLOHA EVROPSKÉ UNIE V OCHRANĚ HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT

Pokud bychom si položili otázku, proč společnost vůbec přijímá legislativu na ochranu zvířat, napadne nás jako první poměrně jednoduchý důvod, a to vědecky prokázaná a veřejností široce přijímaná skutečnost, že zvířata jsou schopna cítit bolest a prožívat škálu negativních, ale i pozitivních emocí, a je tedy naší povinností chránit je před bolestí a utrpením v co největší míře. U unijního práva, jehož oblast působení je limitována principem subsidiarity, však musí pro vytváření právních předpisů a regulaci chovu zvířat existovat „praktické“ důvody. **Hospodářská zvířata jsou bezpochyby kategorií zvířat, do jejichž chovu unijní právo zasahuje nejvýznamněji.** Stojí totiž v centru obrovského zemědělského trhu Evropské unie (EU), který je komplexně regulován, jelikož jeho efektivní fungování vyžaduje harmonizaci pravidel napříč EU, a tedy i alespoň minimální nastavení standardů pro zacházení se zvířaty. Regulace podmínek chovu, přepravy a usmrcování hospodářských zvířat ve snaze zajistit dobrou úroveň jejich *welfare* je navíc spojena s ochranou zdraví zvířat, a tím zprostředkovaně také s ochranou lidského zdraví zajištěním bezpečnosti potravin a s produktivitou, která je v živočišné výrobě prioritou.¹ V případě zvířat používaných pro vědecké účely, pro jejichž ochranu byl také přijat soubor právních předpisů, je pak motivací snaha zajistit rovné podmínky pro výzkum v EU a sledování společného cíle, kterým je nahradit používání zvířat pro vědecké účely alternativními metodami.² Naopak u zvířat chovaných v zájmovém chovu je zatím legislativa v EU poměrně skromná. Primární právo totiž neumožňuje orgánům EU přijímat právní předpisy v oblasti dobrých životních podmínek zvířat mimo rozsah určitých explicitně vyjmenovaných politik, a tak je možné upravovat ochranu zájmových zvířat pouze ve vztahu k omezenému okruhu činností, jako je přeprava mezi hranicemi (např. co se týče povinného očkování psů, koček a fretek při přejezdu hranic)³ nebo

¹ Food and Agriculture Organization. *Capacity building to implement good animal welfare practices* [online] 2009 [cit. 4. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.fao.org/3/i0483e/i0483e00.pdf>.

² Především směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010 o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely, Úř. věst. L 276, 20. 10. 2010, s. 33–79.

³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013 ze dne 12. června 2013 o neobchodních přesunech zvířat v zájmovém chovu a o zrušení nařízení (ES) č. 998/2003, Úř. věst. L 178, 28. 6. 2013, s. 1–26.

regulace obchodu se psy a kočkami na vnitřním trhu.⁴ Právní ochrana zvířat v zájmovém chovu je tak povětšinou ponechána na členských státech samotných. U zvířat volně žijících převažuje cíl chránit druh jako takový v rámci systému environmentálních právních předpisů,⁵ unijní právo však obsahuje také některé normy upravující ochranu zvířete jako jednotlivce ve vztahu ke konkrétním praktikám (např. zákaz obchodu s výrobky z tuleňů kvůli obavám o jejich strádání při lovu).⁶ Hospodářská zvířata jsou nicméně kategorií zvířat, se kterou se pojí nejen počátky právní ochrany zvířat v tehdejších Evropských společenstvích, ale vlastně historické počátky právní ochrany zvířat jako takové.⁷ Právě na život hospodářských zvířat má totiž lidská společnost bezesporu ten největší a nejintenzivnější vliv, čemuž by měla v ideálním případě odpovídat i kvantita a kvalita legislativy přijímané na jejich ochranu.

1.1 Pojem welfare zvířat a jeho chápání v právu EU

Welfare zvířat, z angličtiny převzatý a dnes již počestělý pojem, nemá univerzálně používanou definici a ta neexistuje ani v unijním právu. Podíváme-li se na definici podle Světové organizace pro zdraví zvířat (WOAH),⁸ je *welfare* zvířat popisováno jako „**fyzický a psychický stav zvířete ve vztahu k podmínkám, ve kterých žije a umírá**“. Podle WOAH můžeme o **dobré úrovni welfare zvířat hovořit tehdy, pokud „je [zvíře] zdravé, dobře živeno, v bezpečí, nepocítuje negativní pocity jako strach či bolest a může projevovat chování důležité pro jeho fyzický a psychický stav**“. Dobrá úroveň *welfare* tak podle ní vyžaduje „**předcházení nemocí a vhodnou zdravotní péči, úkryt, management, výživu, stimulující a bezpečné prostředí, humánní zacházení a humánní porážku**“.⁹ Zjednodušeně můžeme *welfare* zvířat popsat jako sumu interních a externích faktorů, které tvoří jakési kontinuum. Podle D. M. Brooma je *welfare* zvířat vědecky měřitelné skrze ukazatele, které nám ří-

⁴ V roce 2023 představila Evropská komise návrh nařízení Evropského Parlamentu a Rady o dobrých životních podmínkách psů a koček a jejich sledovatelnosti [2023/0447(COD)], který také reaguje na fenomén množírén. V době dokončení této publikace se návrh nachází v rukou Evropského parlamentu a Rady EU.

⁵ Například směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků, Úř. věst. L 20, 26. 1. 2010, s. 7–25, nebo směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, Úř. věst. L 206, 22. 7. 1992, s. 7–50.

⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009 o obchodování s produkty z tuleňů, Úř. věst. L 286, 31. 10. 2009, s. 36–39.

⁷ Müllerová, H., Stejskal, V. (2013). *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 492 s. ISBN 978-80-200-2317-9.

⁸ Organizace byla po desetiletí známá pod zkratkou OIE (*Office International des Épizooties*). Ta byla v květnu 2022 změněna na WOAH z anglického *World Organization for Animal Health*.

⁹ World Organisation for Animal Health (2019). *Terrestrial Animal Health Code*, Article 7.1.1. 28th edition, Paris, France. ISBN 978-92-95108-85-1.

kají, jak se zvíře vyrovnává s prostředím, v němž se nachází, a to bez vlivu našich morálních hodnot.¹⁰ Zásadní roli morálky v posuzování toho, co je a není z hlediska *welfare* zvířat přijatelné a jak má se zvířaty být zacházeno, však upřít nelze. Koncept *welfare* zvířat přece jen zahrnuje jeho vědecké zhodnocování, etické úvahy o vztahu lidí a zvířat a následně přijímání politik, které závěry těchto úvah odrážejí v požadavcích na chov zvířat.¹¹ Napříč zainteresovanými osobami je kladen důraz na různé aspekty *welfare*, a tak zatímco zemědělce zajímá víc fyzický stav zvířete ve vztahu k jeho schopnosti produkovat, organizace zabývající se ochranou zvířat zdůrazňují jejich psychickou pohodu a niterní prožitky. Roli duševního stavu podtrhovali např. I. J. Duncan a J. C. Petherick, kteří měli za to, že je-li ten chráněn (čili zvíře se „cítí“ dobře), potom bude dobré i celkové *welfare* zvířete; je-li zvíře nemocné, pak se většinou i *cítí* nemocné, avšak pokud není fyzicky zcela v pořádku, ale stále se *cítí* dobře, jeho *welfare* zůstává na dobré úrovni.¹²

Metod pro posouzení *welfare* zvířat existuje více. Již v roce 1965 publikovala tzv. Brambellova komise ve Velké Británii zprávu, která uvedla, že zvířatům má být poskytnuta minimálně svoboda pohybu, která jim umožní vstát, lehnout si, otočit se, šlechtit se a natáhnout končetiny. Tento koncept byl dále rozvíjen britskou Radou pro ochranu hospodářských zvířat (*Farm Animal Welfare Council, FAWC*) na dnes známých „**pět svobod**“ (**angl. *five freedoms***).¹³ Mezi ty patří absence 1) hladu a žízně poskytnutím přístupu k čerstvé vodě a stravě, která zajistí zdraví a sílu zvířete (*freedom from hunger or thirst*); 2) nepohody poskytnutím vhodného prostředí včetně úkrytu a pohodlného místa k odpočinku (*freedom from discomfort*); 3) bolesti, zranění nebo nemoci zajištěním prevence nebo rychlé diagnózy a léčby (*freedom from pain, injury or disease*); 4) strachu a strádání zajištěním podmínek a léčby, která vyloučí psychické strádání (*freedom from fear and distress*), a nakonec 5) svoboda projevit normální chování díky poskytnutí dostatečného místa, řádného vybavení a společnosti zvířat téhož druhu (*freedom to express normal behaviour*). J. Webster uvádí, že koncept pěti svobod má dvě základní limitace. Tou první je skutečnost, že popisuje *welfare* v určitý moment a neklade dostatečný důraz na příčiny a dopady negativních prožitků vedoucích k dlouhodobým problémům, druhým je pak „svoboda projevit normální chování“, která je podle něj poměrně těžko uchopitelná. Lépe by tak odpovídala „svoboda volby“ ve vztahu ke stravě, prostředí, sociálním kontaktům atd., i když i tato musí být vykládána zodpovědně (např. nedovolením zvířatům, aby

¹⁰ Fraser, A. F., Broom, D. M. (1997). *Farm animal behaviour and welfare (3rd ed)*. Wallingford, England: CAB International, 437 s. ISBN 9780851991603.

¹¹ Main, D. C. J, Appleby, M. C., Wilkins, D. B., Paul, E. S. (2009). Essential veterinary education in the welfare of food production animals. *Revue Scientifique et Technique-Office International des Epizooties*, 28, s. 611–616. ISSN 1608-0637. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.20506/rst.28.2.1900>.

¹² Duncan, I. J., Petherick, J. C. (1991). The implications of cognitive processes for animal welfare. *Journal of Animal Science*, 69(12), s. 5017–5022. ISSN 1525-3163. Dostupné z: <https://doi.org/10.2527/1991.69125017x>.

¹³ FAWC. *Farm Animal Welfare in Great Britain: Past, Present and Future* [online] 2009 [cit. 5. 11. 2022]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/319292/Farm_Animal_Welfare_in_Great_Britain_-_Past_Present_and_Future.pdf.

se „převedla k smrti“).¹⁴ Koncept pěti svobod se stal vodítkem pro tvorbu legislativy v oblasti ochrany zvířat, včetně té evropské, avšak má své zřejmé nedostatky. Na jeho modelu byl v 90. letech navržen koncept „**pěti domén**“, kterými jsou **výživa, prostředí, zdraví, chování a duševní stav**. V posledních letech či desetiletích nabral na významu také proto, že lépe odráží vzájemné působení fyziologických a psychických aspektů a posiluje roli duševního stavu zvířat. Bere na vědomí, že k dobré úrovni *welfare* nestačí pouze absence negativních stavů, která zajistí přinejlepším neutrální *welfare*, ale musí být přítomny pozitivní stavy čili zvířeti musí být poskytnuta možnost vykonávat aktivity, které mu přinesou pozitivní prožitky.¹⁵ Postupný přechod vědy v oblasti *welfare* zvířat z fixace na negativní stavy jako nemoci a stres ke zkoumání pozitivních prožitků u zvířat je bezpochyby dobrým znamením, a to také kvůli dopadu emocí na celkové zdraví.¹⁶ Přílišné zaměření na negativní prožitky konceptu pěti svobod kritizovala i FAWC v roce 2009, kdy ve své zprávě o *welfare* hospodářských zvířat představila koncept kvality života zvířat skládající se ze tří kategorií s ohledem na kvalitu života zvířete v chovu, během přepravy a při usmrcování: dobrý život, život, který stojí za to žít, a život, který nestojí za to žít. Navrhli přitom zavedení požadavku v právu, aby všechna hospodářská zvířata žila minimálně život, který stojí za to žít, a počet zvířat žijících dobrý život se do budoucna zvyšoval.¹⁷ Zde J. Webster uvádí, že koncept života, který za to stojí žít, je riskantní především z toho hlediska, že jej posuzuje člověk, jenž může být ovlivněn vlastními zájmy, a nikoliv zvíře, kterému daný život náleží.¹⁸ Evropská unie pak financovala projekt, jenž měl přinést standardizovaný model zhodnocování *welfare* známý jako *Welfare Quality*®. Pro ten účel definuje čtyři principy – dobré ustájení, dobrá výživa, dobré zdraví a vhodné chování; každý z nich se přitom skládá ze tří kritérií. Na rozdíl od konceptu pěti svobod se zaměřuje více na tzv. *animal-based* ukazatele, a tak má poskytovat ucelenější přehled toho, jak se zvíře vypořádává se svým prostředím, a tedy také lepší zhodnocení jeho *welfare*.¹⁹

¹⁴ Webster J. (2016). Animal Welfare: Freedoms, Dominions and „A Life Worth Living“. *Animals* (Basel), 6(6), 35. ISSN 2076-2615. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/ani6060035>.

¹⁵ Mellor, D. J., Reid, C. S. W. *Concepts of animal well-being and predicting the impact of procedures on experimental animals* [online]. Improving the Well-Being of Animals in the Research Environment, 3–18, 1994 [cit. 6. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.wellbeingintlstudiesrepository.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=expawel/>.

¹⁶ Boissy, A. et al. (2007). Assessment of Positive Emotions in Animals to Improve Their Welfare. *Physiology & behavior*, 92, s. 375-97. ISSN 0031-9384. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2007.02.003>.

¹⁷ Farm Animal Welfare Council. *Farm Animal Welfare in Great Britain: Past, Present and Future* [online]. 2009 [cit. 6. 11. 2022]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/319292/Farm_Animal_Welfare_in_Great_Britain_-_Past_Present_and_Future.pdf.

¹⁸ Webster J. (2016). Animal Welfare: Freedoms, Dominions and „A Life Worth Living“. *Animals* (Basel), 6(6), 35. ISSN 2076-2615. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/ani6060035>.

¹⁹ Blokhuis, H. J. et al. (2013). *Improving farm animal welfare: Science and society working together: the Welfare Quality approach*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers, 232 s. ISBN 978-90-8686-216-0.

Animal-based ukazatele jsou jedním ze tří druhů ukazatelů, skrze které měříme *welfare* zvířete. Zaměřují se na zvířata samotná, tedy např. na jejich chování, zdravotní stav nebo vzhled. Kromě nich rozeznáváme také ukazatele vztahující se k prostředí, v němž zvířata žijí, což může být např. poskytnutí dostatečného místa k životu nebo přístupu k venkovním prostorům (*resource-based*), a nakonec ukazatele týkající se řízení chovu, kam patří zákroky prováděné na vzhledu zvířat jako krácení oháněk prasat nebo odnímání rohů (odrohování) skotu či praktiky nakládání se zvířaty (*management-based*). Co by však nemělo být považováno za ukazatel *welfare* zvířat, je jejich produktivita v živočišné výrobě. Dnes již silně vyšlechtěná zvířata totiž mohou produkovat mléko či vejce ve velkém množství či rychle nabírat na váze, i když je úroveň jejich *welfare* velmi nízká. V Evropské unii neexistuje jednotně používaný soubor ukazatelů, ačkoliv jeho vznik považuje Evropská komise za více než žádoucí za účelem možnosti zhodnotit, zda se úroveň *welfare* zvířat v průběhu času zhoršuje, zlepšuje či zůstává stejná. V legislativě převažují *resource-based* ukazatele, jelikož právní předpisy vycházejí z již překonané myšlenky, že nízká úroveň *welfare* je způsobena především nevhodným ustájením či neposkytnutím určitých zdrojů. Dnes chápeme, jak poznamenává Komise, že „*welfare je charakteristikou individuálního zvířete, ne pouze systému, ve kterém je chováno*“.²⁰ Právní úprava toto zatím nereflektovala, a urgentně jí tak chybí požadavky na monitorování *animal-based* ukazatelů a jejich oznamování příslušným orgánům. To není zcela překvapivé vzhledem k faktu, že *resource-based* ukazatele jsou jednodušší měřitelné, více objektivní a osoba provádějící zhodnocování nepotřebuje tak extenzivní proškolení jako pro *animal-based* ukazatele. Druhově specifický *animal-based* ukazatel najdeme v legislativě pouze pro kuřata chovaná na maso, kdy má úřední veterinární lékař na jatkách v rámci úředních kontrol vyhodnocovat výsledky *post-mortem* vyšetření, aby „*zjistil další možné známky špatných životních podmínek zvířat v hospodářství nebo v hale v hospodářství původu, jako jsou například abnormální míra kontaktní dermatitidy, parazitární onemocnění a systémová onemocnění*“.²¹ Specificky ve Švédsku a Finsku pak na jatkách monitorují délku prasečích oháněk a výskyt lézí na nich, jelikož obě země jako jediné v EU řádně vymáhají zákaz rutinního krácení prasečích oháněk (viz podkapitulu 3.2). Celkový obraz o úrovni *welfare* zvířat v EU a její proměně v průběhu času je tak poměrně zakalený a nedostatečné zaměření na *animal-based* ukazatele, které poskytují přímější zhodnocení stavu daného zvířete, k tomu přispívá.²² Přitom je třeba také pamatovat na to, že ani při plném zajištění standardů vyplývajících z právních předpisů nemusí být úroveň *welfare* zvířete dobrá. Legislativa totiž hledá kompromis mezi řadou zájmů,

²⁰ Commission Staff Working Document Fitness Check of the EU Animal Welfare legislation, SWD(2022) 328 final.

²¹ Bod 2 přílohy III směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007 o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso, Úř. věst. L 182, 12. 7. 2007, s. 19–28.

²² European Commission, Directorate-General for Health and Food Safety (2022). *The use of indicators for animal welfare at farm level – Overview report*, Publications Office of the European Union, 2022. ISBN 978-92-76-49326-6.

kterými jsou kromě zájmu na zajištění dobré úrovně *welfare* zvířat také zájmy ekonomické či zájmy na zachování kulturních zvyků a tradic apod. Na *welfare* zvířat je navíc nutno nahlížet jako na multifaktoriální a multidimenzionální koncept, kdy jedna dimenze zpravidla nemůže plně vykompenzovat nedostatky v jiné (např. fyzické zdraví psychickou nepohodu způsobenou nemožností vykonávat pro zvíře přirozené potřeby),²³ a legislativa má ve vztahu k hospodářským zvířatům a v kontextu intenzivní živočišné výroby ve zvyku tento komplexní koncept zjednodušovat, a to právě z důvodu existence více často protichůdných požadavků, které se na poli legislativy v oblasti *welfare* zvířat střetávají.

1.2 Vývoj unijní legislativy na ochranu hospodářských zvířat a její vztah k mezinárodnímu právu

Dvěma hlavními zdroji práva EU jsou právo primární a sekundární. Zatímco primární právo zahrnuje zakládající smlouvy (Smlouva o Evropské unii – SEU, Smlouva o fungování Evropské unie – SFEU a Smlouva o Evropském společenství pro atomovou energii – Euratom), pozměňující smlouvy, smlouvy o přistoupení nových členských států k EU nebo Listinu základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“), sekundární právo tvoří spletitá soustava především nařízení a směrnic, ale také stanovisek a doporučení (čl. 288 SFEU). Zatímco směrnice musí být transponovány do národních právních řádů, nařízení jsou přímo aplikovatelná a transpozici nevyžadují. Tato podkapitola nabídne přehled vývoje, který vedl k současnému právnímu stavu v oblasti ochrany zvířat na obou úrovních, tedy v právu primárním i sekundárním. Kromě toho bude také stručně probrána role dobrých životních podmínek v obchodní politice EU.

1.2.1 Zvířata a jejich postavení v primárním právu

Dlouhá historie Evropské unie, v minulosti známé jako Evropská společenství (ES), začala přijetím tří mezinárodních smluv, které měly pomoci rozvíjet poválečnou Evropu, podporovat mír a zabránit dalšímu tragickému konfliktu (podle Roberta Schumana bylo cílem učinit další válku „*nejen nemyslitelnou, ale materiálně nemožnou*“).²⁴ Již jedna z těchto smluv, Římská smlouva čili Smlouva o založení

²³ Botreau, R. et al. (2007). Aggregation of measures to produce an overall assessment of animal welfare. Part 2: analysis of constraints. *Animal*, 1(8), s. 1188–1197. ISSN 1751-7311. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S1751731107000547>.

²⁴ European Union. *Schuman declaration May 1950* [online] [cit. 18. 9. 2022]. Dostupné z: <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration->

Evropského hospodářského společenství z roku 1957, zvířata v původním čl. 36 zmiňuje, avšak pouze v souvislosti s omezením volného pohybu zboží na základě ochrany zdraví či života zvířat. Toto ustanovení však spíše brzdilo rozvoj národní legislativy v oblasti ochrany zvířat.²⁵ Až k Maastrichtské smlouvě podepsané v roce 1992,²⁶ která formálně založila Evropskou unii, jejíž první pilíř tvořilo Evropské společenství, byla na návrh Spojeného království²⁷ připojena právně nezávazná **Deklarace o ochraně zvířat a péči o ně**. Ta vyzývala Evropský parlament, Radu, Komisi a členské státy „*k plnému zohledňování požadavků na dobré životní podmínky zvířat*“ při vytváření a implementaci legislativy Společenství v oblasti Společné zemědělské politiky, přepravy, vnitřního trhu a výzkumu čili poměrně omezené sféry evropské legislativy. Dalším vývojem pak byl formulaci deklarace opakující **protokol připojený k Amsterdamské smlouvě z roku 1997** pozměňující zakládající smlouvy, který již byl právně závazný, a oficiálně tak prosadil dobré životní podmínky zvířat do primárního práva.²⁸ Velký význam tohoto protokolu spočíval také v tom, že zvířata poprvé **prohlásil za vnímající bytosti** („*sentient beings*“), nicméně „plný ohled“, který měl být brán na dobré životní podmínky zvířat, byl limitován zohledňováním právních a správních předpisů a zvyklostí členských států jako náboženské obřady, kulturní tradice a regionální dědictví. Určitou kudlu do zad tomuto pozitivnímu vývoji však představovalo rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie (SDEU), který se k významu protokolu vyjadřoval v roce 2001 ve věci C-189/01 (*Jippes*).²⁹ Zdrojem sporu byla směrnice Rady 90/423/EHS zakazující preventivní vakcinaci zvířat proti slintavce a kulhavce, a to „*vzhledem k tomu, že studie Komise [...] jasně ukázala, že by očkování proti této chorobě měla být k určenému datu úředně zrušena a zároveň by toto zrušení mělo být doprovázeno politikou porážky a likvidace všech nakažených zvířat*“. Žalobkyně, která sama chovala několik zvířat, avšak zájmově, nikoliv pro produkci živočišných výrobků, argumentovala, že takové ustanovení bylo v rozporu se zásadou Společenství vztahující se k ochraně zvířat před bolestí a utrpením. Podle SDEU však z formulace protokolu bylo zřejmé, že „*nestanovuje žádnou přesně vymezenou obecnou zásadu práva Společenství, která by byla závazná pro orgány Společenství*“. Povinnost plného zohledňování požadavků na *welfare* zvířat totiž byla omezena na čtyři specifické sféry (tedy zemědělství, doprava, oblasti vnitřního trhu a výzkum). Totéž pak platilo podle SDEU pro deklaraci, která protokolu předcházela, a Evropskou dohodu o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely (k té viz podkapitolu 1.2.2).

-may-1950_en.

²⁵ European Parliament. *Animal welfare protection in the EU* [online] 2013 [cit. 18. 9. 2022]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130438/LDM_BRI\(2013\)130438_REV1_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130438/LDM_BRI(2013)130438_REV1_EN.pdf).

²⁶ Smlouva o Evropské unii, Úř. věst. C 191, 29. 7. 1992, s. 1–112.

²⁷ Sowery, K. (2018). Sentient Beings and Tradable Products: the Curious Constitutional Status of Animals Under Union Law. *Common Market Law Review*, 55(1), s. 55–99. ISSN 0165-075. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3090363.

²⁸ Amsterdamská smlouva, Úř. věst. C 340, 10. 11. 1997, s. 1–144.

²⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. července 2001 ve věci C-189/01, ECLI:EU:C:2001:420.

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (přejmenovanou na Smlouvu o fungování Evropské unie) z roku 2007 přinesla podstatnou změnu v tom, že **princip dobrých životních podmínek zvířat a uznání toho, že jsou zvířata vnímajícími bytostmi, se nyní poprvé objevil v primárním právu v samostatně stojícím článku.**³⁰ Do Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) tak byl zaveden čl. 13, který říká, že „*při stanovování a provádění politik Unie v oblastech zemědělství, rybolovu, dopravy, vnitřního trhu, výzkumu a technologického rozvoje a vesmíru zohledňují Unie a členské státy plně požadavky na dobré životní podmínky zvířat jako vnímajících bytostí; přitom zohlední právní nebo správní předpisy a zvyklosti členských států spojené zejména s náboženskými obřady, kulturními tradicemi a regionálním dědictvím*“. Je důležité určit, co vlastně existence čl. 13 v SFEU znamená. Článek nevytváří právní základ pro přijímání legislativy v oblasti dobrých životních podmínek zvířat (ten např. u hospodářských zvířat vychází ze sdílené pravomoci EU v oblasti zemědělství), avšak zakládá povinnost brát na ně zřetel v oblastech článkem vyjmenovaných. Jeho velký význam spočívá v tom, že dobré životní podmínky zvířat jsou nyní zařazeny mezi články vyjmenovávající další základní principy Evropské unie, jako je odstranění nerovnosti a podpora rovného zacházení pro muže a ženy (čl. 8), boj proti diskriminaci (čl. 10), ochrana životního prostředí (čl. 11) nebo ochrana spotřebitele (čl. 12). To již samo o sobě dává ochraně zvířat určité místo ve světě reflektorů, a vytváří tak dobrý základ pro další vyjednávání o zlepšování podmínek, ve kterých jsou zvířata chována, a ukotvuje legislativu na ochranu zvířat a její další vývoj. Zároveň článek hovoří o „*stanovování a provádění politik Unie*“, čímž se neomezuje pouze na legislativu. Na druhou stranu však trpí řadou nedostatků. Zaprvé je to sám pojem „*požadavky na dobré životní podmínky*“, který není nijak definován, a není tedy zřejmé, co všechno je v tomto případě bráno v potaz (jsou to kupříkladu i citové prožitky zvířat, které ovlivňují celkové *welfare* zvířete, avšak jsou v unijních právních předpisech opomíjeny?). Je to také samotný pojem „*plné zohledňování*“ čili jaká váha má být přikládána dobrým životním podmínkám zvířat (mají převážet nad jinými zájmy či být s nimi v rovnováze?). Článek sám sebe limituje tím, že klade důraz na zohledňování správních či právních předpisů a zvyklostí, jež mají určitý kulturní či náboženský význam v členských státech, avšak mohou zahrnovat velmi vysoký stupeň krutosti na zvířatech (např. býčí zápasy či tradice *Toro embolado* ve Španělsku).³¹ S rozšiřováním Evropské unie může těchto „*tolerovaných*“, avšak velmi nehumánních zvyků přibývat, což může čl. 13 o to více podkopávat.

³⁰ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007, Úř. věst. C 306, 17. 12. 2007, s. 1–271.

³¹ Během *Toro embolado* je býkovi k rohům přivázán dřevěný rám, jehož konce jsou zapáleny, aby vytvořily efekt hořících rohů (někdy jsou přidány i ohňostroje). Býk je vypuštěn do ulice a účastníci „*mají za úkol*“ býkovi uhybat, když se na ně řítí. Zvíře se zoufale snaží uniknout ohni a často se zraní nárazem v prudké rychlosti. Obvyklé je také popálení sítnice zvířete.

U hospodářských zvířat je pak nejzásadnějším problémem jejich **duální status** vznikající v návaznosti na čl. 38 SFEU, který skrze odkaz na přílohu I **prohlašuje živá zvířata za produkty pro účely ustanovení SFEU o zemědělství a rybolovu**. Symbolika uznání zvířat jako vnímavých tvorů zde stojí ve velmi ostrém kontrastu k realitě tohoto článku. Jak poznamenává K. Sowery, „zavedení pojmu ‚vnímavější bytosti‘ v článku 13 SFEU má ambici přetvořit dosavadní chápání dobrých životních podmínek zvířat v právu EU. V praxi však tento posun vytváří jasné napětí s předchozím statutem a ochranou zvířat jako ‚produktů‘ podle práva Unie“.³² I přesto, že jsou hospodářská zvířata vnímavějšími bytostmi, je jejich právní postavení neoddělitelně spojeno s jejich ekonomickým významem pro zemědělství a není na ně téměř nikdy nahlíženo jinak než prizmatem zemědělského produktu, což vytváří velmi nekonzistentní stav. Právní úprava tak dodnes umožňuje takové praktiky, které zvířatům bezesporu působí velkou bolest a utrpení, a zcela opomíjí to, že vnímavými tvory vskutku jsou. Jedná se např. o bolestivé zákroky upravující vzhled zvířat (mrzačení) jako krácení oháněk prasat, krácení zobáků u drůbeže, odrohování u skotu či kastrace, pro něž právní předpisy nevyžadují tišení bolesti či provedení veterinářem (viz kapitolu 3). Pokud vezmeme v potaz, že velká část unijního rozpočtu je vkládána do podpory živočišné výroby a že legislativa neustále ustupuje požadavkům průmyslu a legalizuje systematické a institucionalizované týrání zvířat (zde týrání ve faktickém, a ne právním smyslu, jelikož legislativa tyto praktiky užívané živočišným průmyslem často z definice týrání vyjímá, viz český zákon č. 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání),³³ zdá se, že čl. 13 v podstatě vyznívá naprázdno. Jaký je totiž morální a právní význam uznání zvířat jako vnímavějších bytostí, pokud pak společensky i právně ospravedlníme a přijmeme praktiky, které popírají schopnost zvířat cítit bolest? Nepůsobí pak čl. 13 ve výsledku více jako legitimizace využívání zvířat pro lidské účely než jako ochrana zvířat samotných?

Zdá se, že dobré životní podmínky zvířat v boji s politikami EU, jako je zemědělství, rybolov a vnitřní trh, ustavičně prohrávají. Velmi trefně to popsal V. Vomáčka, podle nějž „připomínají nechtěné dítě, které je někdy pozváno ke stolu, ale častěji připravuje jídlo pro ostatní členy rodiny a jejich hosty“.³⁴ Ochrana zvířat a jejich dobrých životních podmínek totiž není zařazena mezi pravomoci Evropské unie v čl. 3 až 6 SFEU a ani není hodnotou a cílem EU podle čl. 2 a čl. 3 SEU. Je tak vnímána a regulována pouze v rámci limitů jiných politik, v případě hospodářských zvířat nejtypičtěji zemědělství (čl. 38 až 44 SFEU), a jim podřízena. Legislativa na ochranu hospodářských zvířat v EU tak spíše než z morální povinnosti chránit zvířata před bolestí a utrpením vychází primárně ze **snahy zajistit rovné podmínky producentům a chránit spravedlivou hospodářskou soutěž sjednocením**

³² Sowery, K. (2018). Sentient Beings and Tradable Products: the Curious Constitutional Status of Animals Under Union Law. *Common Market Law Review*, 55(1), s. 55–99. ISSN 0165-075. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3090363.

³³ Ust. § 7 odst. 3 zák. č. 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání, Česká republika.

³⁴ Vomáčka, V. (2019). Animal Welfare before the Court of Justice. *ERA Forum*, 20(4), s. 691-705. ISSN 1612-3093. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s12027-019-00588-4>.

standardů chovu napříč Unii (ačkoliv bezesporu lze v posledních letech ze strany orgánů EU slyšet více o etickém hledisku, než tomu bylo kdysi). To v roce 1988 potvrdil SDEU ve věci C-131/86, jejímž předmětem byla směrnice 86/113/EHS stanovující minimální standardy na ochranu nosnic. Podle něj „*rozhodnutí harmonizovat standardy vztahující se ke zvířatům chovaným pro hospodářské účely bylo učiněno s ohledem na eliminaci nerovných podmínek soutěže*“, i když dále dodává, že „*z přípravných dokumentů vyplývá, že směrnice byla rovněž koncipována s cílem zajistit lepší zacházení s nosnicemi*“.³⁵ Na druhou stranu je nutné říci, že ne všechny politiky EU jdou proti zájmům zvířat; naopak z provádění některých politik zvířata nepřímou benefitují, a to skrze určitou systémovou změnu. Ochrana životního prostředí (čl. 191 až 193 SFEU) se zdá být velmi silným spojencem zvířat, a to kvůli společné hrozbě pro oba – intenzivní živočišné produkci. Představení Zelené dohody pro Evropu s sebou přineslo jakousi myšlenku zelené revoluce, která se dotýká mimo jiné našeho potravinového systému a jednotlivých složek životního prostředí jako voda, půda či biodiverzita. Balíček opatření, které Zelená dohoda předvídá, určitým způsobem narušuje *status quo*, pod kterým intenzivní živočišná produkce operuje. Má tak v teorii potenciál vést ke snížení intenzity živočišné výroby, což je bezpochyby nejlepší opatření ke zlepšení úrovně *welfare* zvířat. Totéž se dá říci i o ochraně veřejného zdraví (čl. 168 SFEU). Intenzivní živočišná výroba je totiž spojena s nadměrným užíváním antibiotik, které přispívá k antimikrobiální rezistenci, a nadměrná konzumace především červeného a zpracovaného masa pak zvyšuje riziko vzniku rakoviny. Tyto problémy adresují strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“³⁶ a Evropský plán boje proti rakovině, přičemž oba koncepční dokumenty obsahují cíl snižovat konzumaci masa a nahrazovat ho rostlinnými zdroji.³⁷

Jak v roce 2013 uvedl SDEU ve věci C-101/12 (*Schaible*), **dobré životní podmínky zvířat jsou „legitimním cílem obecného zájmu sledovaného unijními právními předpisy“**.³⁸ Ve vztahu k rozvíjení legislativy v této oblasti má však Unie do určité míry svázané ruce, jelikož jí primární právo nedává pravomoc ji rozvíjet mimo rámec politik jmenovaných v čl. 13. A tak i když čl. 13 uznal do jisté míry niterní (*intrinzivní*) hodnotu zvířat připuštěním jejich vnímavosti, pro evropskou legislativu mají stále téměř výhradně hodnotu vnějškovou (*extrinzivní*), tedy danou tím, jak mohou sloužit člověku. Standardy jsou tedy spíše nastaveny tak, aby zvíře mohlo sloužit potřebám lidí, než aby odráželo potřeby zvířat – dá se říci, že cílem je zajistit pouze, aby zvíře přežilo, dokud nenaplní svůj produkční potenciál, ne však zajistit mu dobrou úroveň *welfare*. Jak ale upozorňuje K. Sowery, žalostný stav legislativy na ochranu zvířat v praxi (čili nízká úroveň jeho vymáhání) ukazuje na to,

³⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. února 1988 ve věci C-131/86, ECLI:EU:C:1988:86.

³⁶ Sdělení Komise Evropskému Parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru Regionů, Strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“ pro spravedlivé, zdravé a ekologické potravinové systémy, COM(2020) 381 final.

³⁷ Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě, Evropský plán boje proti rakovině, COM(2021) 44 final.

³⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. října 2013 ve věci C-101/12, ECLI:EU:C:2013:661.

že formální změny v právu zdaleka nestačí a že je musí provázet změna hodnot ve společnosti ve vztahu k morálnímu statutu zvířat.³⁹

1.2.2 Vývoj legislativy v oblasti dobrých životních podmínek zvířat v sekundárním právu

Do sekundárního práva, souboru právních předpisů vydávaných orgány EU (resp. v dřívější době ES), se dobré životní podmínky hospodářských zvířat dostaly dvě desetiletí před tím, než byly poprvé zmíněny v právu primárním. Stavebním kamenem legislativy v této oblasti se staly dohody přijaté Radou Evropy, mezinárodní organizací dnes sdružující 46 zemí. Jmenovitě to byly **Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě přijatá v roce 1968 v Paříži**,⁴⁰ **Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely přijatá ve Štrasburku v roce 1976**⁴¹ a **Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat přijatá ve Štrasburku v roce 1979**.⁴² Další dvě dohody Rady Evropy přijaté v 80. letech se pak týkají ochrany zvířat používaných pro pokusné a jiné vědecké účely a zvířat v zájmovém chovu.⁴³ Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely je uvedena odkazem na potřebu chránit hospodářská zvířata, „*zvláště v moderních systémech intenzivních chovů*“, a stanovuje zcela základní požadavky na chov zvířat jako ustájení, výživa a ošetření odpovídající fyziologickým a etologickým potřebám zvířete, zákaz omezování pohybu zvířete, které mu působí utrpení, požadavek na zajištění vhodných podmínek prostředí jako osvětlení, teplota, vlhkost či větrání a prohlídky kondice zvířat a technického zařízení v moderních intenzivních chovatelských systémech (pouze zde dohoda používá nějaký číselně vyjádřený standard, když požaduje prohlídky zvířat alespoň jednou denně). Evropské společenství dohodu podepsalo a ratifikovalo již v 70. letech. Rozhodnutí Rady ze dne 19. června 1978 o uzavření Evropské úmluvy o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely tehdy uvedlo, že „*ochrana zvířat není sama o sobě jedním z cílů Společenství*“, avšak rozdíly v ochraně zvířat na úrovni členských států mohou vytvářet nerovné podmínky hospodářské soutěže. V roce 1992 byl pak přijat Protokol o novelizaci Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely rozšiřující dohodu „*tak, aby obsahovala určité aspekty vývoje chovatelských technik, zejména pak biotechnologií, a usmrcování zvířat na farmě*“.⁴⁴ Na rozdíl od dalších dvou do-

³⁹ Sowery, K. (2018). Sentient Beings and Tradable Products: the Curious Constitutional Status of Animals Under Union Law. *Common Market Law Review*, 55(1), s. 55–99. ISSN 0165-075. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3090363.

⁴⁰ ETS No. 065, dnes však již nahrazena ETS No. 193 z roku 2003.

⁴¹ ETS No. 087.

⁴² ETS No. 102.

⁴³ ETS No. 123, ETS No. 125.

⁴⁴ ETS No. 145. Protokol k dnešnímu dni nevstoupil v platnost, jelikož ze států, jejichž ratifikace je pro to nutná, ratifikovalo pouze Nizozemsko.

hod o ochraně zvířat během přepravy a při porážce je tato dohoda velmi vágní a poskytuje pouze právní rámec, který má být konkretizován skrze doporučení přijatá stálým výborem v souladu s čl. 9 dohody, přičemž doporučení vstupují v platnost šest měsíců po jejich přijetí. Mezi lety 1988–2005 jich stálý výbor přijal dvanáct a specifikoval v nich požadavky na chov jednotlivých druhů hospodářských zvířat, včetně ryb, hus, kachen, krocánů, ovcí nebo koz.⁴⁵ Jak uvádí Evropská komise, „*Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely a její doporučení byly ratifikovány EU, a tvoří tak součást unijního práva*“.⁴⁶ Komise přitom interpreтуje text doporučení tak, že některá ustanovení jsou právně závazná (ta obsahující slovo „*shall*“), zatímco některá jsou pouze doporučujícího charakteru (ta obsahující slovo „*should*“). Implementace doporučení byla ponechána členským státům,⁴⁷ avšak jak tato publikace dále ilustruje, nezdá se, že by doporučením byl ze strany členských států připisován velký význam. Doporučení jako taková, i když bezpochyby vyplňují mezery velmi obecné struktury původní dohody a stanovují alespoň základní druhově specifická pravidla chovu jednotlivých druhů zvířat, také neobsahují dostatek uchopitelných a kvantifikovaných standardů a sklouzávají k pojmům, jež mohou mít různou interpretaci („*nezbytný*“, „*dostatečný*“, „*vhodný*“). Rozvoj této dohody se zastavil v roce 2010; od té doby Rada Evropy nehlásí žádné setkání stálého výboru.⁴⁸ Odkaz všech tří dohod je však dodnes znatelný, jelikož společně položily základ právní ochrany hospodářských zvířat v EU a současné právní předpisy na ně odkazují ve svých úvodních ustanoveních.

Prvním právním předpisem Evropských společenství v oblasti dobrých životních podmínek hospodářských zvířat byla směrnice Rady 74/577/EHS z roku 1974,⁴⁹ která také poprvé **stanovila požadavek, aby zvířata byla před porážkou omráčena**. Ani zde však motivace zákonodárců nespočívala tak moc v etice a snaze zlepšit životy zvířat jako v ochraně trhu a spravedlivé soutěže, kterou ohrožovaly rozdíly ve vnitrostátní ochraně zvířat natolik významné, že ovlivňovaly společný trh, a tak snaha o určitou harmonizaci byla na místě. V roce 1977 pak následovala směrnice Rady 77/489/EHS o **ochraně zvířat během mezinárodní přepravy** transponující pravidla zmíněné Evropské dohody.⁵⁰ Obě směrnice byly několikrát

⁴⁵ Přehled těchto doporučení lze najít zde: https://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/biological_safety_and_use_of_animals/farming/A_texts_documents.asp#TopOfPage.

⁴⁶ European Commission. *Other animals* [online] [cit. 21. 3. 2023]. Dostupné z: https://food.ec.europa.eu/animals/animal-welfare/animal-welfare-practice/animal-welfare-farm/other-animals_en.

⁴⁷ Commission Staff Working Paper, Impact Assessment Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the European Union Strategy for the Protection and Welfare of Animals 2012–2015, SEC(2012) 55 final.

⁴⁸ Di Concetto, A. (2022). The Double-Edged Sword: International Law and Its Effects on EU Farm Animal Welfare Legislation. *Global Journal of Animal Law*, 10(2). ISSN 2341-8168. Dostupné z: <https://ojs.abo.fi/ojs/index.php/gjal/article/view/1756>.

⁴⁹ Council Directive 74/577/EEC of 18 November 1974 on stunning of animals before slaughter, OJ L 316, 26. 11. 1974, p. 10–11 (český překlad není dostupný).

⁵⁰ Council Directive 77/489/EEC of 18 July 1977 on the protection of animals during international transport, OJ L 200, 8. 8. 1977, p. 10–16 (český překlad není dostupný).

revidovány a nakonec nahrazeny dnes platnými nařízeními, a to nařízením Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009 o ochraně zvířat při usmrcování a nařízením Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy (viz kapitoly 4 a 5). Druhé jmenované přitom mělo za cíl poučit se z chyb právních předpisů, které jí předcházely, avšak nedošlo ke zcela zásadní a žádoucí změně maximálních limitů pro délku trvání cesty (i když takovou změnu navrhovala Komise) z důvodu nemožnosti nalézt politickou dohodu.⁵¹

Od 80. let začaly být přijímány také vertikální **druhově specifické směrnice**, počínaje ochranou nosnic a stanovením parametrů bateriových klecí, ve kterých byly chovány.⁵² Ta stanovila povinnost poskytovat nosnicím od roku 1995 minimálně 450 cm² prostoru; do doby přijetí žila na menší ploše více než polovina evropských nosnic.⁵³ Následovaly směrnice na ochranu prasat⁵⁴ a telat⁵⁵ v 90. letech. První zmíněná přinesla do práva Společenství **zákaz rutinního krácení ocasů a extirpace (štipání) zubů a povinnost poskytovat zvířatům slámu či jiný materiál** k uspokojení etologických potřeb, a to s přechodným obdobím do začátku roku 1994. I po téměř 30 letech je však rutinní krácení oháněk stále běžným jevem v evropských chovech; výjimku tvoří pouze Švédsko a Finsko.⁵⁶ Revize směrnice na ochranu telat z roku 1997 pak přinesla zákaz tzv. tradičních kotců pro telata (angl. *veal crates*).⁵⁷ Ty sice nemají oficiální právní definici, ale můžeme je popsat jako většinou dřevěné konstrukce tak úzké, že zvířatům neumožnily otočit se, komplikovaly provádění základních pohybů jako vstát či lehnout si a znemožňovaly řádnou socializaci s ostatními telaty. Cílem bylo zabránit telatům hýbat se a budovat svaly, aby telecí maso bylo co nejvíce měkké; v souvislosti s tím byla také telata rutinně krmena stravou bez dostatečného množství železa skládající se převážně z mléka (respektive náhražky mléka), aby maso bylo co nejsvětlejší. V takovýchto konstrukcích byla

⁵¹ Commission Staff Working Document Fitness Check of the EU Animal Welfare legislation, SWD(2022) 328 final.

⁵² Council Directive 86/113/EEC of 25 March 1986 laying down minimum standards for the protection of laying hens kept in battery cages, OJ L 95, 10. 4. 1986, p. 45–48. Tu o dva roky později anulovala Council Directive 88/166/EEC of 7 March 1988 complying with the judgment of the Court of Justice in Case 131/86 (annulment of Council Directive 86/113/EEC of 25 March 1986 laying down minimum standards for the protection of laying hens kept in battery cages), OJ L 74, 19. 3. 1988, p. 83–87 (český překlad není u obou směrnic dostupný).

⁵³ Appleby, M. C. (2003). *The EU Ban on Battery Cages: History and Prospects*. In: Salem, D. J., Rowan, A. N. *The state of the animals II: 2003*. Washington, DC, Humane Society Press, s. 159–174. ISBN 9780965894272.

⁵⁴ Směrnice Rady 91/630/EHS ze dne 19. listopadu 1991, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu prasat, Úř. věst. L 340, 11. 12. 1991, s. 33–38.

⁵⁵ Směrnice Rady 91/629/EHS ze dne 19. listopadu 1991, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu telat, Úř. věst. L 340, 11. 12. 1991, s. 28–32.

⁵⁶ European Commission, Directorate-General for Health and Food Safety (2022). *The use of indicators for animal welfare at farm level – Overview report*, Publications Office of the European Union, 2022. ISBN 978-92-76-49326-6.

⁵⁷ Směrnice Rady 97/2/ES ze dne 20. ledna 1997, kterou se mění směrnice 91/629/EHS, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat, Úř. věst. L 25, 28. 1. 1997, s. 24, 25.

telata chována celý život, tedy kolem 5–6 měsíců.⁵⁸ Směrnice s účinností od roku 2007 zakázala chov všech telat v individuálních kotcích po osmém týdnu života (po této době musí být chována ve skupinách), stanovila parametry kotců a nařídila, aby telata měla vizuální a hmatový kontakt s ostatními telaty. Zároveň je od roku 1998 zakázáno krmit telata pouze tekutou stravou chudou na železo a nařizováno je podávat stravu s obsahem vlákniny a železa, která zajistí směrnici předepsané hodnoty hemoglobinu v krvi.⁵⁹

Zásadní milník pro legislativu na ochranu hospodářských zvířat v EU pak přinesla směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic a jež **zakázala chov nosnic v neobohacených klecích** (ve kterých roce 1996 žilo 93 % nosnic v EU).⁶⁰ Jako synonymum neobohacených klecí je někdy používán pojem bateriové klece odvozený od jejich uspořádání v řadách a patrech na sebe navazujících klecí vystupujících jako jeden celek. Obohacené systémy mohou být a většinou jsou také uspořádány v těchto bateriích, nicméně poskytují více místa a prvky jako hnízdo, hřady a stelivo. Je zajímavé, že v době přijetí neměla spousta organizací věnujících se ochraně zvířat ani zemědělců ponětí o existenci obohacených klecí, které byly vyvíjeny od 80. let, a zákaz byl tak často chápán jako úplný přechod k bezklecovým systémům.⁶¹ S přechodným obdobím do roku 2012 musely chovy v důsledku zákazu změnit své systémy tak, aby každá nosnice měla k dispozici 750 cm² prostoru v kleci (z toho 600 cm² využitelného prostoru), alespoň 15 cm vhodných hřad a v každé kleci bylo hnízdo, stelivo na klovaní a hrabání a prostředky na zkracování drápů. Plocha o výměře 750 cm² je však stále pouze o málo větší než papír formátu A4 a neumožňuje slepici roztáhnout křídla (na což potřebuje 1 118 cm²) či jimi zamávat (1 980 cm²).⁶² I přes dlouhé přechodné období členské státy nebyly schopny zajistit včasný přechod na obohacené klece. Třináct z nich tak v roce 2012 obdrželo výzvu k zaslání dalších informací (čímž se zahajuje řízení o nesplnění povinnosti),⁶³ přičemž v případě Itálie⁶⁴ a Řecka⁶⁵ byla věc předložena Soudnímu dvoru EU.

K zákazu tradičních kotců pro telata a neobohacených klecí pro nosnice se pak v roce 2001 **přidal zákaz chovu prasnic v individuálních klecích v období**

⁵⁸ Stevenson, P. (2009). *European and International Legislation: A Way Forward for the Protection of Farm Animals?* In: Sankoff & White. *Animal Law in Australasia*. Sydney, Federation Press, s. 307–332. ISBN 978-1862877191.

⁵⁹ Rozhodnutí Komise ze dne 24. února 1997, kterým se mění příloha směrnice 91/629/EHS, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu telat, Úř. věst. L 76, 18. 3. 1997, s. 30, 31.

⁶⁰ Commission Staff Working Document Fitness Check of the EU Animal Welfare legislation, SWD(2022) 328 final.

⁶¹ Appleby, M. C. (2003). *The EU Ban on Battery Cages: History and Prospects*. In: Salem, D. J., Rowan, A. N. *The state of the animals II: 2003*. Washington, DC, Humane Society Press, s. 159–174. ISBN 9780965894272.

⁶² Dawkins, M. a Hardie, S. (1989). Space needs of laying hens. *British Poultry Science*, 30 (2), s. 413–416. ISSN 1466-1799. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00071668908417163>.

⁶³ Těmito zeměmi byla Belgie, Bulharsko, Řecko, Španělsko, Francie, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Maďarsko, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko a Rumunsko.

⁶⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. května 2014 ve věci C-339/13, ECLI:EU:C:2014:353.

⁶⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. září 2014 ve věci C-351/13, ECLI:EU:C:2014:2150.

začínajícím čtyři týdny po zapuštění a končícím 1 týden před očekávaným porodem s přechodným obdobím do roku 2013.⁶⁶ Ani tato změna se neobešla bez zahájení řízení o nesplnění povinnosti, nicméně tentokrát ani v jednom případě nedošlo k předložení věci SDEU.⁶⁷ Individuální klece pro prasnice (angl. *gestation crates* nebo *sow stalls*) jsou tak úzké, že jediný pohyb, který prasnici umožňují, je vstát a lehnout si, a i to je pro ni problematické. Březost prasnice trvá necelé čtyři měsíce a v zemích, kde individuální klece nejsou zakázány, přechází prasnice pár dní před porodem plynule z této klece do klece porodní (angl. *farrowing crate*), kde je její pohyb podobně omezen. V Evropské unii porodní klece zatím nejsou zakázány, tudíž prasnice je typicky držena do doby čtyř týdnů po inseminaci v individuální kleci, pak je přesunuta do skupinového chovu a týden před porodem do porodní klece, načež je pár dní po odstavení selat znovu uměle oplodněna a proces se opakuje. Všechny tři zákazy zmíněné v této podkapitole se opírají o závěry Vědeckého výboru pro zdraví a dobré životní podmínky zvířat,⁶⁸ který upozorňoval na špatnou úroveň *welfare* z důvodu omezení pohybu a nemožnosti vykonávání přirozených potřeb zvířat. Ačkoliv se jednalo o legislativní pokrok v porovnání s ostatními regiony světa, kde tyto v EU zakázané praktiky převládají dodnes, otázka klecového chovu tím zdaleka nebyla vyřešena a v Unii do dnešního dne žije v klecích okolo 300 milionů zvířat. O zákazu klecí v chovech všech hospodářských zvířat chovaných pro produkci potravin se začalo vážně mluvit až v souvislosti s úspěchem evropské občanské iniciativy „Konec doby klecové“ (viz podkapitulu 2.4).

Na konci 90. let byla přijata směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998 o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely, která transponovala závazky Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely z roku 1976. Ta je obecnou směrnicí, která má poskytovat ochranu i těm druhům hospodářských zvířat, pro nichž nebyly přijaty druhově specifické požadavky na chov. Platná je dodnes a nebyla od svého přijetí revidována (viz podkapitulu 2.2.1). V prvním desetiletí tohoto milénia byly revidovány právní předpisy na ochranu prasat a telat a přijata byla směrnice Rady 2008/120/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu prasat, a směrnice Rady 2008/119/ES ze dne 18. prosince 2008, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu telat. Čtveřici druhově specifických směrnic doplnila směrnice Rady 2007/43/ES ze dne 28. června 2007 o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso.

Od druhého desetiletí tohoto století však vývoj legislativy poněkud zamrznul. Oživila jej až Zelená dohoda pro Evropu, soubor politických iniciativ představený v roce 2019, a v jejím jádru stojící **strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“**. Ta s sebou totiž přinesla záměr revidovat všech sedm dnes použitelných právních předpisů.

⁶⁶ Směrnice Rady 2001/88/ES ze dne 23. října 2001, kterou se mění směrnice 91/630/EHS, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu prasat, Úř. věst. L 316, 1. 12. 2001, s. 1–4.

⁶⁷ Řízení bylo zahájeno výzvou k zaslání informací Belgii, Kypru, Dánsku, Francii, Německu, Řecku, Irsku, Polsku, Portugalsku, Finsku a Slovinsku.

⁶⁸ Před rokem 1997 znám jako Vědecký veterinární výbor.